

## غدير

غدير عید آل محمد (صلی الله علیه وآله وسلم) و جشن اهل بیت (علیه السلام) است. غدير ظهور و تجلی ولایت مطلقه و خلافت کامله الهیه و لذا عصاره و نتیجه آفرینش است، غدير جوهره و حقیقت اسلام و ثمره نبوت و رسالت است. بنابراین غدير یک واقعه تاریخی نیست بلکه یک تاریخ است که از ابد تا ازل گسترده می باشد. غدير یک نوع عقیده و فکر است و نشان دادن خورشید است، غدير یعنی دست انسان در دست ولی خدا و امام معصوم و بیمه شدن از طاغوتها، غدير یعنی تداوم رسالت، غدير یعنی همان گونه که انسان نیاز به پیامبر دارد و پیامبر را خدا تعیین می کند بعد از پیامبر خاتم نیز به امام نیاز دارد و امام را نیز باید خدا تعیین کند زیرا انسان همان انسان است و نیاز به رهبری الهی در همه زمانها و مکان ها دارد.

اما غدير برای شیطان و شیطان صفتان روز حزن و اندوه است. زیرا در غدير کافران از دین خدا مأیوس گشته و از گمراه نمودن مؤمنین ناامید شدند. غدير نه تنها روز نصب امیر المؤمنین به وصایت پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) است، بلکه روز قبولی توبه حضرت آدم (صلی الله علیه وآله وسلم)، روز نصب شیت به وصایت حضرت آدم (علیه السلام)، روز نجات ابراهیم خلیل (علیه السلام) از آتش نمرود، روز نصب هارون به وصایت حضرت موسی (علیه السلام)، روز ادريس (علیه السلام)، روز برگزیده شدن یوشع بن نون به وصایت حضرت موسی (علیه السلام) و روزی است که حضرت عیسی (علیه السلام) وصی خود شمعون را در این روز به وصایت نصبت کرد. می توان گفت غدير روز عرضه ی ولایت به همه موجودات و مخلوقات و همه اهل آسمانها و زمین از ملائکه و اجنه و انسان و حیوانات و نباتات و جمادات می باشد. بی شک اولین بانی عید غدير پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) بوده است و اولین تهنیت و تبریک ها به این مناسبت نثار وجود مقدس پیامبر (صلی الله علیه وآله وسلم) گردیده است و سپس همه ائمه (علیهم السلام) و محبین و پیروان آن بزرگواران به پیروی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) به بزرگداشت این عید فرخنده و خجسته و مبارک مبادرت کرده اند و سرور و شادمانی و تبسم خود را بر روی مؤمنین و اهل ولایت تقدیم نموده اند و به خواندن شعر و سرود متناسب اقدام کرده اند.

**عید غدير** سنت حسنه ای است که در سراسر تاریخ اسلام و تشیع پیوسته محرک، آگاهی بخش، بیدارگر، شادی آفرین، حرارت زای قلوب محبین آل محمد (صلی الله علیه وآله وسلم) بوده و هرگز متروک نشده است، این عید شکر و سپاس الهی است در برابر نعمت ولایت، حمد الهی در مقابل نعمت امامت، تقدیر و تکریمی است از صاحب مقام نبوت و رسالت که در این روز به امر الهی و با نصب امیر المؤمنین (علیه السلام)، ندای ربانی اکمال دین و اتمام نعمت را سر داد و اعلام رضایت حق تعالی از اسلام را تا ابد به گوش جان بشریت ابلاغ فرمود و پس از آن با کاروانیان غدير، سه روز را در غدير به جشن پرداخت و عید گرفت و اهل اسلام را به بیعت با وصی خود دعوت نمود و پیوسته می فرمود: «هننونی، هننونی» به من تبریک بگویید، به من تبریک بگویید. و فرمود با علی (علیه السلام) به عنوان خلیفه و وصی من با قلب و زبانتان بیعت کنید و به او با عنوان (امیر المؤمنین) سلام کنید.

غدير روز تجدید عهد و پیمان شیعیان و تجدید بیعت پیروان اهل بیت با آن بزرگواران می باشد. بدیهی است که در اعیاد اسلامی بر خلاف اعیاد جاهلی، سراسر معنویت، ذکر و یاد خدا، توبه و استغفار، ملاقات و دیدار مؤمنین، عقد اخوت بستن میان مؤمنین و تبریک و تهنیت گفتن به مؤمنین حکومت می کند و هیچ اثر و خبری از لغو و لهو و لعب و اسراف و تبذیر و تجملات و یاوه و خرافات نیست و نباید باشد. زیرا این امور توهین به اسلام و موجب رنج و آزار قلوب مقدس حضرات معصومین (علیه السلام) است. پوشیدن لباس نو، زینت کردن، هدیه دادن از نعمت های الهی، زیارت مؤمنین رفتن، صلوات فرستادن، شکر و حمد الهی را بر نعمت ولایت به جای آوردن، قرائت زیارت امیر المؤمنین (علیه السلام) و روزه گرفتن در این روز شریف از اعمالی است که کفار گناهان مؤمنین محسوب می شود.

## چه آیاتی از قرآن در روز غدير و به مناسبت آن نازل شده است؟

## يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

ای پیامبر! آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است، کاملاً (به مردم) برسان! و اگر نکنی، رسالت او را انجام نداده ای! خداوند تو را از (خطرات احتمالی) مردم، نگاه می دارد؛ و خداوند، جمعیت کافران (لجوج) را هدایت نمی کند (۱).

ای پیامبر، آنچه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، ابلاغ کن و اگر نکنی پیامش را نرسانده ای. و خدا تو را از [گزند] مردم نگاه می دارد.

## آیه دوم؛ آیه اكمال دين است که پس از اعلام عمومی ولایت و جانشینی حضرت علی (علیه السلام)، این آیه نازل شد: الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

امروز، کافران از (زوال) آیین شما، مأیوس شدند؛ بنا بر این، از آنها نترسید! و از (مخالفت) من بترسید! امروز، دین شما را کامل کردم؛ و نعمت خود را بر شما تمام نمودم؛ و اسلام را به عنوان آیین (جاودان) شما پذیرفتم (۲).

آیه سوم؛ از آیات نازل شده مرتبط با واقعه غدیر، آیات ابتدایی سوره مبارکه «معارج» است:

## سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ \* لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ

تقاضاکننده ای تقاضای عذابی کرد که واقع شد. این عذاب مخصوص کافران است، و هیچ کس نمی تواند آن را دفع کند (۳).  
شان نزول:

در روایتی از امام صادق (علیه السلام) از اجداد بزرگوارشان چنین آمده:  
چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) علی (علیه السلام) را در روز غدیر خم منصوب به خلافت کرد و فرمود: "هر که من مولای اویم پس علی مولای اوست" و این در عالم پراکنده و به گوش همه رسید؛ "نعمان بن حرث فهری" وارد بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) گردید و گفت ما را امر نمودی که شهادت بر توحید و یکتایی خدا داده و بگوییم لا اله الا الله و این که تو پیامبری، ما هم اطاعت کردیم؛ پس ما را فرمان جهاد و حج و روزه و نماز و زکات دادی، ما پذیرفتیم؛ آن گاه راضی نشدی تا این جوان (اشاره به حضرت علی علیه السلام) را تعیین به خلافت و وصایت خود نمودی و گفتی: من کنت مولاه فعلى مولاه؛ پس این کار از ناحیه تو است یا از طرف خداست؟

پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: قسم به خدایی که جز او خدایی نیست، این کار از طرف خدا و امر اوست.  
پس "نعمان بن حرث" پشت بر پیامبر کرده و این آیه را می خواند: "بار خدایا اگر این کار حق و از طرف تو است پس بیار بر ما سنگی از آسمان" (۴)، پس خداوند سنگی بر سر او زد و او کشته شد

## زمینه سازی خلافت حضرت علی (ع) در گفته های پیامبر

در آن دوران که اعراب جاهلی شبه جزیره عربستان در تاریکی و ظلمت محض به پرستش بت ها مشغول بودند و جنگ و خون ریزی بین قبایل همه جا را فرا گرفته بود، خداوند کاملترین دین را به دست خاتم رسولان و پیامبر رحمت بر مردم عرضه داشت، بعد از تلاش بی وقفه آن حضرت آرام آرام بین مردم بدوی و صحرا نشین آن روزگار الفت و همدلی و برابری و برادری ایجاد، و مدینه تبدیل به مدینه فاضله گشت، و همه مردم، مهاجر و انصار به عنوان مسلمان گرد پیامبر جمع شدند، و امت اسلامی را در آن زمان بوجود آوردند، و گرچه عده ای منافق بودند ولی با وجود پیامبر اکرم (ص) جرأت اظهار نیات پلید خویش را نداشتند؛ ولی بعد از رحلت پیامبر اکرم (ص) همه چیز دگرگون شد و اتفاقاتی رخ داد که پایه و اساس اختلاف در امت اسلام و در اقلیت قرار گرفتن اهل بیت عصمت و طهارت (ع) پدید آمد، از مهمترین اتفاقات مسئله رهبری و جانشینی پیامبر اکرم (ص) بود. اما از آنجا که پیامبر اکرم (ص) این آینده شوم را می دید از همان آغاز بعثت بارها و بارها علی (ع) را به عنوان شایسته ترین فرد، و منتخب از جانب خداوند برای امر امامت معرفی نمودند.

## علامت‌گذاری پیامبر برای تشخیص حق بودن علی و یارانش برای دوران بعد از

### پیامبر

- (۱) ای عمار؛ تو را گروه ستمکاران خواهند کشت. حق هر طرف باشد، عمار به آن سو می‌گراید. عمار را در جنگ صفین چه گروهی به شهادت رساندند؟
- (۲) آسمان سایه بر سر نیفکند و زمین در برنگرفت کسی را که راست‌گوتر از ابوذر باشد. چه کسانی ابوذر را تبعید و آزار دادند و به شهادت رساندند؟
- (۳) جنگ جمل: پیامبر خطاب به زبیر: علی را دوست داری؟ روزی می‌شود که تو با علی می‌جنگی در حالی که تو ظالمی. این کلید واژه پیامبر سرنوشت جنگ جمل را تغییر داد
- (۴) منطقه حواب: پیامبر خطاب به زنها: مباد آن روزی که بعد از من یکی از شما بقصد جنگ از منزل خارج شوید و سگهای منطقه حواب بر شما پارس کنند.
- (۵) سپاه اسامه: پیامبر افرادی را که از پیوستن به سپاه اسامه سر باز زدند را لعن کرده بود.
- (۶) ارسال علی به یمن بعنوان قاضی یمن  
یاران وفادار علی در زمان خلافت بیشتر از کدام منطقه هستند؟

## احادیث از پیامبر اکرم در مورد جانشینی علی بعد از ایشان رسیده است از جمله:

(۱) **حدیث یوم الدار:** پیامبر خدا(ص) در اولین محفل علنی کردن دین اسلام فرمود: علی برادر، وصی و جانشین من در میان شماست. سخن او را بشنوید و از او اطاعت کنید  
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): إِنَّ هَذَا أَخِي وَ وَصِيَّيْ وَ خَلِيفَتِي فَيُكْمُ فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِيعُوا

(۲) **حدیث منزلت:** *أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي*<sup>۱</sup>  
تو نسبت به من به منزله هارون نسبت به موسی هستی، جز این‌که بعد از من پیامبری نخواهد بود.

(۳) **حدیث معروف ثقلین:** *إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ إِنْ أَخَذْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا* - كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَهْلُ بَيْتِي عِزَّتِي أَيُّهَا النَّاسُ اسْمَعُوا وَ قَدْ بَلَّغْتُ إِيَّكُمْ سِتْرُدُونَ عَلَى الْحَوْضِ فَأَسْأَلُكُمْ عَمَّا فَعَلْتُمْ فِي الثَّقَلَيْنِ وَ الثَّقَلَانِ كِتَابُ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَ أَهْلُ بَيْتِي... من در میان شما دو چیز باقی می‌گذارم که اگر آنها را دستاویز قرار دهید، هرگز گمراه نخواهید شد: کتاب خدا و عترتم که اهل بیتم هستند. ای مردم بشنوید! من به شما رساندم که شما در کنار حوض بر من وارد می‌شوید، پس من از شما درباره رفتارشان با این دو یادگار ارزشمند سؤال خواهم کرد، یعنی کتاب خدا و اهل بیتم! <sup>۲</sup>

(۴) **حدیث قلم و دوات:** قلم و دواتی بیاورید که چیزی بنویسم که بعد از من گمراه نشوید **عمر گفت: بیماری بر**

**پیامبر چیره شده و کتاب الهی نزد ماست و همین برای ما کافی است.** ابن عباس می‌گوید که عمر گفته من فهمیدم باز هم می‌خواهد در مورد علی بنویسد.

(۵) **حدیث خلفای ۱۲ گانه بعد از پیامبر:** تا روز قیامت رهبران مسلمین ۱۲ نفرند و تا موقعی که اینها امام باشند امت به خیر و خوشی خواهد

(۶) **خلاصه مطالبی که پیامبر در غدیر خم در تایید خلافت حضرت علی(ع) مطرح کردند**

۱- به راستی علی بن ابی طالب برادر، وصی و جانشین من و امام بعد از من است. کسی که نسبت او به من همانند نسبت هارون به موسی است، جز اینکه پیامبری بعد از من نیست و او صاحب اختیار شما (و سرپرست شما) بعد از خدا و رسولش می باشد.

۲- اطاعت علی واجب و مخالفت او ممنوع است.

۳- امامت در نسل علی (ع) خواهد بود.

۴- مخالفت با ولایت علی قابل بخشش نیست.

۵- علی برترین مردم بعد از من است.

۶- علی مفسر قرآن و جامع الکلمات است.

۷- امامت علی (ع) باعث کمال دین است.

۸- رابطه علی (ع) با پیامبر (ص): پیامبر شما بهترین پیامبر، وصی شما بهترین وصی و فرزند او برترین اوصیاء هستند.

۹- علی (ع) در قرآن: ای مردم! قرآن به شما معرفی می کند که امامان بعد از علی فرزندان اوست و من نیز گفتم به شما که علی از من و من از او هستم.

۱۰- فرزندان پیامبر (ص) از نسل علی (ع) است: ای مردم! نسل هر نبی از صلب خودش بود، ولی ذریه من از نسل علی است.

۱۱- دوستان و دشمنان علی (ع): به راستی دشمن نمی دارد علی را جز شقی و دوست نمی دارد علی را جز انسان با تقوی و ایمان نمی آورد به او جز مؤمن باخلاص.

۱۲- علی اولین وصی و مهدی آخرین آنها: براستی من پیامبر و علی وصی من است. بیدار باشید که آخرین امامان مهدی قائم از ماست.

۱۳- گرفتن بیعت برای علی (ع) و امامان بعد از او: هر کس من صاحب اختیار اویم، این علی صاحب اختیار اوست» تا می رسد به اینجا که بدانید که من با خدا بیعت و علی با من بیعت کرده است و من از جانب خدا برای او از شما بیعت می گیرم. آنگاه فرمود: ای مردم! با خدا بیعت کنید و با من بیعت نمایید و با علی امیرمؤمنان و حسن و حسین و امامان از ایشان به عنوان کلمه باقیه بیعت کنید» (۲۴) و هر کس بیعت را بشکند به ضرر خویش شکسته است و هر کس به آنچه با خدا پیمان بسته وفا کند خداوند به او اجر بزرگی عنایت می فرماید.

۱۴- پیشگامان ثابت قدم رستگاران: پیامبر اکرم (ص) هشدار داد: پیشگامان ثابت قدم در بیعت با او (علی) و دوستی او و تسلیم شدن به عنوان حاکم مؤمنین (و ماندن بر این بیعت) رستگاران در بهشت نعیم.

### حدیث غدیر :

پیامبر بعد از حمد و ثنای الهی فرمود: «خداوند بر من چنین وحی کرده است: «ای پیامبر! آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده ابلاغ کن و اگر انجام ندهی، رسالت او را نرسانده ای و خداوند تو را از مردم حفظ می کند.» (۳) ای مردم! من در رساندن آن چه خداوند بر من نازل کرده کوتاهی نکرده ام، جبرئیل سه مرتبه بر من نازل شد و از طرف خداوند سلام رساند... و مرا مأمور کرد که در این محل اجتماع بپاخیزم و بر هر سفید و سیاهی اعلام کنم

۱- به راستی علی بن ابی طالب برادر، وصی و جانشین من و امام بعد از من است. کسی که نسبت او به من همانند نسبت هارون به موسی است، جز اینکه پیامبری بعد از من نیست و او صاحب اختیار شما (و سرپرست شما) بعد از خدا و رسولش می باشد.» (۴)

جملات فوق با صراحت تمام اعلام می دارد که خلیفه و امام بعد از پیامبر اکرم (ص) امیرمؤمنان علی (ع) است و این جملات صریح هیچ توجیه دیگری غیر از خلافت را نمی پذیرد.

۲- آیه ولایت درباره حضرت علی (ع) است

آنگاه فرمود: خداوند درباره ولایت و امامت علی (ع) (آیاتی نازل نمود و از جمله) در آیه ای از قرآنش می فرماید: «أَمَّا وَلَتَكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُم رَاكِعُونَ» (۵) سرپرست شما فقط خدا و رسول خدا و کسانی هستند که ایمان آورده و نماز را برپا داشته و زکات (صدقه) را در حال رکوع، و علی بن ابی طالب کسی بود که نماز را برپا داشت و صدقه را در حال رکوع (در راه خدا به فقیر) داد. و علی کسی است که در همه حال اراده خدا داشت (و جز رضایت خداوند چیزی نخواست).» و آنگاه در ادامه فرمود: مردم آیه تبلیغ درباره علی (ع) نازل شده است و خدا در آن تهدید کرده اگر ابلاغ نکنم رسالت الهی من ناتمام مانده است.

۳- اطاعت علی واجب و مخالفت او ممنوع است

برای تأکید بیشتر مسأله امامت و خلافت فرمود: بدانید ای مردم! «إِنَّ اللَّهَ قَدْ نَصَبَهُ لَكُمْ وَلِيًّا وَ أَمَامًا مَفْتَرَضَةً طَاعَتَهُ عَلَى الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ... وَ عَلَى الْبَادِي وَ الْحَاضِرِ وَ عَلَى الْأَعْجَمِيِّ وَ الْعَرَبِيِّ وَ الْحَرِّ وَ الْمَمْلُوكِ وَ الصَّغِيرِ وَ الْكَبِيرِ وَ عَلَى الْأَبْيَضِ وَ الْأَسْوَدِ؛ براستی خداوند علی را به عنوان ولی (و سرپرست) شما و امام شما نصب کرده است که اطاعت او بر مهاجر و انصار، بیابانی و شهری، عرب و عجم، آزاده و برده، بزرگ و کوچک، سفید و سیاه واجب است» هرچه بگوید و فرمان دهد واجب اطاعت است.

«و علی کل موحد ماض حکمه، جائز قوله نافذ امره ملعون من خالفه مرحوم من تبعه و من صدقه فقد غفر الله له و لمن سمع منه و اطاع له؛ بر هر خدایپرستی حکمش واجب و سخنش لازم و امرش نافذ است. ملعون (و دور از رحمت خدا) است آنکه او را مخالفت کند و مورد رحمت الهی است کسی که او را متابعت و تصدیق نماید. پس خدا ببخشد علی را و کسی را که سخن او را شنید و اطاعت کرد.» (۶)

#### ۴- امامت در نسل علی(ع)

پیامبر اکرم(ص) در غدیر به بیان امامت امیرمؤمنان (ع) بسنده نکرد در چندین مورد مسأله امامت را در طول زمان، و در نسل علی(ع) بیان و تصریح نمود از جمله فرمود: «ثُمَّ مِنْ بَعْدِي عَلِيٌّ وَلِيَّكُمْ وَ إِمَامُكُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ رَبِّكُمْ، ثُمَّ الْإِمَامَةُ فِي ذُرِّيَّتِي مِنْ وَلَدِهِ إِلَى يَوْمِ تَلْقَوْنَ اللَّهَ وَ رَسُولُهُ لِاحْلَالِ إِلَّا مَا أَحْلَهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ هُمْ وَ لَا حَرَامَ إِلَّا مَا حَرَّمَهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ هُمْ؛ (۷) و بعد از من علی صاحب اختیار شما و امام شما به امر خداوند، پروردگار شماست و سپس امامت در نسل من از فرزندان اوست تا روزی که خدا و رسولش را ملاقات کنید. حلالی نیست مگر آنچه خدا و رسولش و آنان (امامان) حلال کرده باشند و حرامی نیست مگر آنچه خدا و رسولش و آنان حرام کرده باشند...».

#### ۵- مخالفت با ولایت علی قابل بخشش نیست

برای تحکیم پایه های امامت علی(ع) بارها مردم را از مخالف با آن حضرت ترسانند و شدیداً تهدید نمود که اگر کسانی مخالف امامت آن حضرت باشند جریشان قابل بخشش نیست، به این جهت فرمود: «مَعَاشِرَ النَّاسِ فَضَّلُوهُ فَقَدْ فَضَّلَهُ اللَّهُ، وَ أَقْبَلُوهُ فَقَدْ نَصَبَهُ اللَّهُ، مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّهُ إِمَامٌ مِنَ اللَّهِ، وَلَنْ يَتُوبَ اللَّهُ عَلَى أَحَدٍ أَنْكَرَ وَلَا يَتَّهَ وَ لَنْ يَغْفَرَ لَهُ حَتْمًا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ بِمَنْ خَالَفَ أَمْرَهُ فِيهِ، وَ أَنْ يَعْتَبَهُ عَذَابًا نَكْرًا أَبَدَ الْأَبَدِ وَ دَهْرَ الدَّهْرِ...؛ ای مردم خدا علی (ع) را (بر همه) برتری داده است شما هم او را برتری دهید، و روی آورید به علی(ع) به راستی خدا او را نصب نموده است (برای امامت) ای مردم به راستی او امامی است از طرف خدا، هر کس ولایت او را انکار کند خداوند توبه او را نمی پذیرد و او را نمی بخشد و بر خدا است که همین رفتار را با کسی داشته باشد که با فرمان او مخالفت کند و او را دچار عذاب سختی برای همیشه و ابد نماید.» ممکن است برخی افراد در این سخنان روا دارند که چگونه انکار امامت باعث عذاب ابدی می شود، پیامبر اکرم(ص) برای رد این تردید فرمود: «فَمَنْ شَكَّ فِي ذَلِكَ فَقَدْ كَفَرَ كَفْرَ الْجَاهِلِيَةِ الْأُولَى وَ مَنْ شَكَّ فِي شَيْءٍ مِنْ قَوْلِي فَقَدْ شَكَّ فِي الْكُلِّ مِنْهُ وَ الشَّكَّ فِي ذَلِكَ فَلَهُ النَّارُ؛ هر کس در این باره شک کند، مانند کفر جاهلیت نخستین کافر شده است و هر کس در چیزی از سخن من شک کند در همه آنچه (بر من نازل شده) شک کرده، و شک کننده در این باره جایگاهش در آتش است.

#### ۶- علی برترین مردم بعد از من است

در فراز بعدی علاوه بر اثبات فضیلت علی(ع) بر تمام مردم بعد از خود، ولایت تکوینی خود و امامان را به اثبات رسانده لذا فرمود: «مَعَاشِرَ النَّاسِ فَضَّلُوا عَلِيًّا فَإِنَّهُ أَفْضَلُ النَّاسِ بَعْدِي مِنْ ذَكَرٍ وَ أَنْثَى بِنَا أَنْزَلَ اللَّهُ الرِّزْقَ وَ بَقِيَ الْخَلْقُ؛ ای مردم! علی را برتری دهید، زیرا او برترین مردم از مرد و زن بعد از من است به (برکت و) وسیله ما خداوند روزی را نازل می کند و (به برکت ماست که هستی دوام دارد) خلقت پایدار است.» (۹) این مطلب همان است که در روایات دیگر آمده که اگر لحظه ای هستی از حجت و امام خالی باشد تمام هستی از هم خواهد پاشید و زمین اهلش را فرو خواهد برد.

#### ۷- علی(ع) و اهل بیت ثقل اصغرند

در فراز دیگر باز حدیث ثقلین را گوشزد مردم نموده و دوباره همراهی قرآن و اهل بیت را و عدم جدایی آن دو را از هم گوشزد نموده و فرمود: «مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ عَلِيًّا وَ الطَّيِّبِينَ مِنْ وَلَدِي هُمُ الثَّقَلَانِ الصَّغَرُ وَ الْقُرْآنُ هُوَ الثَّقَلُ الْكَبِيرُ وَ كُلٌّ وَاحِدٌ مِنْهُمَا إِذَا وَاحَدَ الْوَاحِدَ وَ مُوَافَقٌ لَهُ، لَنْ يَفْتَرَقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ؛ ای مردم! براستی علی و فرزندان پاک من ثقل اصغرند و قرآن ثقل اکبر الهی است این دو از همدیگر خبر داده و همدیگر را تأیید می کنند، هرگز از هم جدا نمی شوند تا در حوض (کوثر) (بر من وارد شوند.» (۱۰)

#### ۸- علی مفسر قرآن و جامع الکلمات

برای همراه بودن قرآن و اهل بیت وجوه مختلفی بیان شده است که برخی از آنها در جملات فوق مورد اشاره قرار گرفت، یکی از وجوه این است که قرآن را باید اهل بیت تفسیر کنند و هر تفسیری که از غیر اهل بیت منشأ گیرد، تفسیر واقعی قرآن نیست، لذا همیشه حضور امامی از اهل بیت در کنار قرآن لازم و ضروری است، لذا پیامبر اکرم(ص) در فراز بعدی خطبه غدیر فرمود: «مَعَاشِرَ النَّاسِ هَذَا عَلِيٌّ أَخِي وَ وَصِيٌّ وَ دَاعِي عِلْمِي وَ خَلِيقَتِي عَلَى أَمْتِي وَ عَلَى تَفْسِيرِ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الدَّاعِي إِلَيْهِ وَ الْعَامِلُ بِمَا يَرْضَاهُ وَ الْمُحَارِبُ لِأَعْدَائِهِ، وَ الْمَوَالِي عَلَى طَاعَتِهِ، وَ النَّهْيُ عَنْ مَعْصِيَتِهِ، خَلِيفَةُ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ...؛ (۱۱) ای مردم این علی برادر و وصی و مخزن علم من، و خلیفه من بر امتم است (جانشین من) در تفسیر کتاب خدای عزیز و جلیل و دعوت کننده به آن است و عمل کننده به آنچه که پسند خدا در آن است و مبارزه کننده با دشمنان خدا، و دوستدار مطیعان خدا، و بازدارنده از معصیت، خلیفه خدا و امیرمؤمنان است.»

#### ۹- امامت علی (ع) باعث کمال دین

راستی دین بی امامت ناقص، و قرآن بی حجت نامفهوم، و هستی خالی از امام مهیوم و نابود شدنی خواهد بود، در همین راستا پیامبر اکرم(ص) فرمود: «مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّمَا اكْمَلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ دِينَكُمْ بِإِمَامَتِهِ، فَمَنْ لَمْ يَأْتُمْ بِهِ وَ بِمَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ مِنْ وَلَدِي مِنْ صَلْبِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ الْعَرَضُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَالْوَلَكُ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَ فِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ؛ (۱۲) ای مردم همانا خداوند با امامت او دین شما را کامل نمود، پس کسی که او را و کسانی که جانشین او هستند از فرزندان من از نسل او تا روز قیامت و زمان عرضه شدن بر خداوند امام نداند اعمالش نابود شده و در جهنم ابدی خواهد بود.»

#### ۱۰- رابطه علی (ع) با پیامبر(ص)

عظمت یک فرد در برخورد او با رهبر و پیامبر خویش بخوبی نمایان می شود، علی (ع) در این بخش نیز سرآمد روزگار است چرا که بهترین و بیشترین حمایت را از پیامبر اسلام داشت، و جز در راه رضایت الهی و رسول خدا(ص) قدم برنداشت. خوب است از زبان خود پیامبر بشنویم که فرمود: «معاشر الناس هذا علیٰ انصرکم لی واحکم بى و اقربکم الی و اعزکم علی و الله عز و جل و انا عنه راضیان؛ ای مردم این علی یاری کننده ترین شما نسبت به من، و سزاوارترین شما نزد من، و نزدیکترین فرد در پیشگاه من، و عزیزترین شما نزد من می باشد. و خدای عزیز و جلیل و من از او راضی هستیم.» در سطور بعد فرمود: «او یاور دین خدا، دفاع کننده از رسول خدا، پاکیزه و هدایت شده و هدایتگر است، پیامبر شما بهترین پیامبر، وصی شما بهترین وصی و فرزند او برترین اوصیاء هستند.

#### ۱۱- علی(ع) در قرآن

همیشه این بحث مطرح بوده که چند آیه از قرآن درباره علی (ع) است؟ دوستان آیه، پانصد، یا بیشتر؟ پیامبر اکرم(ص) به این پرسش این گونه پاسخ می دهد: «و ما نزلت آیه رضیٰ الّا فیه و ما خاطب الله الذین آمنوا الّا بدأ به و لا نزلت آیه مدح فی القرآن الّا فیه، و لا شهد الله فی الجنة فی «هل اتی علی الانسان» الّا له و لا انزلها فی سواه و لامدح بها غیره؛ هیچ آیه ای درباره خشنودی (خدا) نازل نشده است مگر درباره اوست، و با مؤمنین در قرآن سخن نگفته جز آنکه به او آغاز نموده، و هیچ آیه مدحی وارد نشده است جز آنکه درباره اوست. و شهادت به پاداش بهشت در سوره هل اتی جز برای او نیست و جز درباره او و در مدح او نازل نشده است در فراز دیگر فرمود: «معاشر الناس القرآن یعرفکم ان الائمة من بعده ولده و عرفتمک انه منی و انا منه حیث یقول الله عز و جل «کلمة باقیة فی عقبه» (۱۳) و قلت: لن تصلو ما ان تمسکتم بهما؛ (۱۴) ای مردم! قرآن به شما معرفتی می کند که امامان بعد از علی فرزندان اوست و من نیز گفتم به شما که علی از من و من از او هستم، قرآن می گوید: «کلمه باقی مانده است در نسل او» و من نیز گفتم: اگر به قرآن و اهلبیت تمسک جوید هرگز گمراه نمی شوید.

#### ۱۲- فرزندان پیامبر(ص) از نسل علی(ع) است

پیامبر(ص) این سنت خرافی را شکست که فرزند دختر، فرزند انسان شمرده نمی شود چنان که عرب جاهلی چنین بودند که فقط فرزندان پسر را فرزندان خویش می دانستند نه فرزندان دختر را (۱۵) ولی پیامبر اکرم(ص) فرمود: «معاشر الناس ذریة کل نبی من صلبه و ذریة من صلب علی؛ (۱۶) ای مردم! نسل هر نبی از صلب خودش بود، ولی ذریه من از نسل علی است.» به همین جهت است که به امامان معصوم (ع) یابن رسول الله گفته می شود، و ذریه رسول خوانده می شوند.

#### ۱۳- دوستان و دشمنان علی(ع)

علی میزان سنجش الهی است، و دوستی و دشمنی او معرفت شخصیت واقعی افراد. راستی اگر همه به گرد دوستی علی(ع) حلقه می زدند جهنم و عذابی در کار نبود، اما چه می شود کرد که افراد شقی و فاسد همیشه در جامعه حضور داشته و دارند، به این جهت پیامبر اکرم(ص) فرمود: «الا انه لا بیغض علیاً الا شقی و لا یتوالی علیاً الا تقی و لا یؤمن به الا مؤمن مخلص» (۱۷) به راستی دشمن نمی دارد علی را جز شقی و دوست نمی دارد علی را جز انسان با تقوی و ایمان نمی آورد به او جز مؤمن بالخالص.

در بخش دیگر فرمود: «الا ان اعداء علی هم اهل الشقاق و النفاق و اخوان الشیاطین الذین یوحی بعضهم الی بعض زخرف القول غروراً؛ بیدار باشید دشمنان علی اهل شقاوت و نفاقند و برادران شیاطین که بعضی بر بعض دیگر سخنان فریبنده از روی غرور القاء می کنند».

آنگاه فرمود: دوستان علی و اهلبیت کسانی هستند که ایمان دارند به خدا و آخرت (۱۸) و ایمان خویش را به ستم نیالوده اند (۱۹) آن ها بدون حساب وارد بهشت می شوند (۲۰) و... (۲۱).

#### ۱۴- علی اولین وصی و مهدی آخرین آنها

اشاره شد که در غدیر فقط امامت علی (ع) مطرح نبوده بلکه امامت تمامی امامان دوازده گانه مطرح و با تأکید زیاد بیان شده است. از جمله فرمود: «انی نبی و علی وصی الا ان خاتم الانبیاء منّا القائم المهدی؛ براستی من پیامبر و علی وصی من است. بیدار باشید که آخرین امامان مهدی قائم از ماست» (۲۲).

#### ۱۵- گرفتن بیعت برای علی(ع) و امامان

حضرت سخنان خویش را ادامه داد تا رسید به جمله معروف «من کنت مولاه فهذا علی مولاه...؛ هر کس من صاحب اختیار اویم، این علی صاحب اختیار اوست» تا می رسد به اینجا که بدانید که من با خدا بیعت و علی با من بیعت کرده است و من از جانب خدا برای او از شما بیعت می گیرم...

ای مردم! شما بیش از آن هستید که با یک دست و در یک زمان با من دست دهید، و پروردگار مرا مأمور کرده است «ان اخذ من السنتکم الاقرار بما عقدت لعلی من امرأة المؤمنین و من جاء بعده من الائمة...؛ که درباره آنچه برای علی امیرالمؤمنین و امامانی که بعد از او می آیند و از نسل من و اویند منعقد نمودم از زبان شما اقرار بگیرم «فقولوا باجمعمک انا سامعون مطیعون راضون منقادون لما بلغت عن ربنا و ربک فی امر علی و امر ولده من صلبه من الائمة» سپس همگی چنین بگویید: ما شنیدیم و اطاعت می کنیم و راضی هستیم و سر تسلیم فرود می آوریم درباره آنچه از جانب پروردگار ما و خودت درباره امامت امامان، علی امیرالمؤمنین و امامانی که از صلب او به دنیا می آیند به ما رساندی بر این مطلب با قلبهایمان و با جانمان و با زبانمان و با دستانمان با تو بیعت

می کنیم. بر این عقیده زنده ایم و با آن می میریم و با آن محشور می شویم، تغییر نخواهیم داد و تبدیل نمی کنیم و شک نمی کنیم و انکار نمی نماییم و تردید به دل راه نمی دهیم و از این قول بر نمی گردیم و پیمان را نمی شکنیم.» (۲۳) آنگاه فرمود: «معاشر الناس فبايعوا الله و بايعوني و بايعوا علياً امير المؤمنين و الحسن و الحسين و الائمة كلمة باقية؛ ای مردم! با خدا بیعت کنید و با من بیعت نمایید و با علی امیرمؤمنان و حسن و حسین و امامان از ایشان به عنوان کلمه باقیه بیعت کنید» (۲۴) و اضافه فرمود: هر کس بیعت را بشکند به ضرر خویش شکسته است و هر کس به آنچه با خدا پیمان بسته وفا کند خداوند به او اجر بزرگی عنایت می فرماید...».

#### ۱۶- پیشگامان در بیعت

پیشگامان هر کار خیر از ارزش و عظمت خاص برخوردار است، و قرآن نیز دستور داده که در انجام کار خیر پیش قدم باشید «سارعوا الى الخيرات» (۲۵) و پیشگامان در اسلام و جهاد را می ستاید «و السابِقون السابِقون اولئك المقربون» (۲۶) منتهی مهم تر از پیشگامی حفظ پیشگامی است، آیا این پیشگامان تا آخر خط ماندند؟ پاسخ این پرسش را تاریخ بخوبی بیان نموده و در آینده به آن اشاره می کنیم، اکنون باید دید سابقان در بیعت چه کسانی بودند.

مردم به سوی پیامبر اکرم (ص) و علی (ع) هجوم آوردند و می گفتند: «آری شنیدیم و طبق فرمان خدا و رسول با قلب و جان و دستان اطاعت می کنیم» آنگاه به عنوان بیعت با پیامبر (ص) و علی (ع) دست می دادند و به آنها تبریک می گفتند: «فكان أول من صافق رسول الله (ص) الأول والثاني والثالث والرابع والخامس وباقي المهاجرين والانصار وباقي الناس عن آخرهم علي قدر منازلهم؛ پس اول کسانی که به پیامبر دست داد اولی (ابوبکر) و دومی (عمر) و سومی (عثمان) و چهارمی و پنجمی بودند، آنگاه مهاجرین و انصار و باقی مردم به ترتیب منزلتشان بیعت نمودند.

#### ۱۷- پیشگامان ثابت قدم رستگاران

انسان ها چهار دسته اند، برخی از اول تا آخر خوب و روبراه هستند، گروه دوم از اول تا آخر گمراه و بی راهه می روند، گروه سوم کسانی هستند که از اول منحرف و گمراهند، ولی عاقبت هدایت پذیر می شوند، گروه چهارم که از همه بیچاره تر و زیانکارتر است کسانی هستند که از اول در مسیر و پیشگامند ولی عاقبت گمراه و منحرف می شوند، و بر صراط مستقیم تا ابد نمی مانند، پیشگامان در بیعت غدیر اگر جزء گروه دوم نمی باشند، یقیناً مصداق گروه چهارم شدند، همین ها اول کسانی بودند که سر از سقیفه درآوردند و پیشگام در بیعت شکی شدند، لذا پیامبر اکرم (ص) هشدار داد و فرمود: «معاشر الناس السابقون الى مبايعته و التسليم عليه بامرة المؤمنين اولئك الفائزون في جنات النعيم؛ پیشگامان در بیعت با او (علی) و دوستی او و تسلیم شدن به عنوان حاکم مؤمنین (و ماندن بر این بیعت) رستگاران در بهشت نعيم.» (۲۷) و آخرین سخن ما این است که خدایا ما را تا آخرین لحظه بر امامت و ولایت علی و اولادش ثابت قدم بدار.

<"iv class="allpage

#### غدیر از دیدگاه معصومین

حضرت زهرا (س) فرمود: شگفتا! آیا حادثه عظیم غدیر خم را فراموش کرده اید؟ شنیدم که پیامبر گرامی اسلام فرمود: و علی بهترین کسی است که او را جانشین خود در میان شما قرار می دهم علی (ع) امام و خلیفه بعد از من است و دو فرزندم حسن و حسین (ع) و نه نفر از فرزندان حسین (ع) پیشوایان و امامانی پاک و نیک اند. اگر از آنها اطاعت کنید شما را هدایت خواهند نمود و اگر مخالفت ورزید، تا روز قیامت بالای تفرقه و اختلاف در میان شما حاکم خواهد شد.

امامان معصوم (ع) پس از رسول خدا (ص) همواره در بحث و مناظرات سیاسی و عقیدتی خود، مردم را به یاد غدیر می انداختند و می فرمودند: اگر اعتراف دارید که روز غدیری وجود دارد و بیعت با ولایت در آن روز تحقق یافت، پس چرا حکومت غیر ما را پذیرفته اید؟ پس از حضرت زهرا (س) کسی که روش مناظره با حدیث غدیر را از نظر کاربردی مطرح فرمود، علی (ع) است. در بسیاری از مواقع حساس، و در روز شورا و تا «سال ۲۳ هجری» که امام فرمود:

میان شما غیر از من کسی هست که پیامبر (ص) درباره او فرمود باشد؟ «هر کس را که من مولى او هستم، علی مولى اوست، خدایا دوست دار دوستان او را، دشمن دار دشمنان او را، یاری کن یاری کنندگان او را، پس باید حاضران به غائبان خبر دهند» همه گفتند: نه غیر از تو کسی نیست «قالو اللهم لا».

و پس از حضرت امیرالمؤمنین (ع)، حضرت امام مجتبی (ع) و عمار یاسر و عبدالله بن جعفر و قیس بن سعد با یاد حماسه غدیر با دشمنان ولایت علی (ع) بحث و مناظره کردند.

از حدیث غدیر را دیگران از حضرت زهرا (س) یاد گرفتند، که آغازگر این راه بود و با دشمنان ولایت بر اساس حماسه غدیر بحث و مناظره می کرد که یکی از آنها اصبع نباته است. اصبع یکی از رجال بنام و از یاران حضرت علی (ع) است که برای مذاکره با معاویه به شام فرستاده شد. بر معاویه وارد شدم دیدم عمرو بن عاص و جمعی از سران بنی امیه در اطراف معاویه حلقه زدند، و ابوالدرداء در پیش روی او قرار دارند. تا چشم او به من افتاد، گفت: عثمان، مظلوم کشته شد و چرا علی (ع) قاتلان عثمان را به من تحویل نمی دهد؟ در جواب معاویه گفتم: ای معاویه، ما و تو هم می دانی که دروغ می گویی، تو عثمان را بهانه قرار دادی که به حکومت دست یابی. بعد به ابوهزیره گفتم: تو را به خدائی که می پرستی سوگند می دهم در روز غدیر خم کجا بودی؟ ابوهزیره گفت: در میان جمعیت بودم. پرسیدم، رسول خدا در آن روز درباره علی (ع) چه فرمود؟ ابوهزیره گفت شنیدم که رسول خدا فرمود: من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم و ال من والاه و عادمین عاداه و انصر من نصره و خذله.

گفتم ای ابوهزیره! تو که این سخنان را با گوش خود از پیامبر شنیدی، پس چرا علی (ع) را دشمن می داری؟ ابوهزیره فقط گفت: انالله و انا الیه راجعون.

چون معاویه دید که روش مناظره من در حاضران مجلس تأثیر کرد، فریاد زد و با سخنان بی مورد مرا ساکت کرد.

حماسه غدیر آنقدر والا است که دشمنان امام نیز در بحث و مناظره خود از حدیث غدیر یاد می کردند.

پی نوشت ها:-----

۱. «هذا اخي و وصي و خليفتي فيكم ؛ اين (علي) برادر و خليفه بعد از من در میان شما است. ر.ک تاریخ این اثیر، بيروت دارصادر ۱۳۹۹ هـ، ج ۲، ص ۶۳ و بحارالانوار، داراحیاء التراث، ج ۳۸، ص ۱۴۴.
۲. اما ترضی ان تكون بمنزلة هارون من موسى، ای علی راضی نیستی که نسبت به من به منزله هارون نسبت به موسی باشی؛ ر-ک صحیح بخاری، داراحیاء التراث، ج ۵، ص ۲۴.
۳. سوره مائده، آیه ۶۷.
۴. محمد باقر مجلسی، بحارالانوار، داراحیاء التراث، ج ۳۷، ص ۲۰۶ و عوالم ج ۱۵، ص ۳۰۷ و الغدير، ج ۱، ص ۱۲.
۵. سوره مائده، آیه ۵۵.
۱. بحار، همان، ص ۲۰۷.
۶. همان، ص ۲۰۷ - ۲۰۸.
۷. همان، ص ۲۰۸.
۸. همان، ص ۲۰۸ - ۲۰۹.
۹. همان، ص ۲۰۹.
۱۰. همان، ص ۲۰۹.
۱۱. همان، ص ۲۱۰.
۱۲. همان، ص ۲۱۰.
۱۳. سوره زخرف، آیه ۲۸.
۱۴. بحار، ج ۳۷، همان، ص ۲۱۵.
۱۵. این شعر منسوب به دوران جاهلی است که بنونا بنو ابنائنا....
۱۶. بحارالانوار، همان، ج ۳۷، ص ۲۱۰.
۱۷. همان.
۱۸. سوره مجادله، آیه ۲۲.
۱۹. سوره انعام، آیه ۸۲.
۲۰. سوره مؤمن، آیه ۴۰.
۲۱. بحار، همان ص ۲۱۳ با تلخیص.
۲۲. همان، ص ۲۱۳.
۲۳. همان، ص ۲۱۸ - ۲۱۹.
۲۴. همان، ص ۲۱۹.
۲۵. سوره آل عمران، آیه ۱۳۳.
۲۶. سوره واقعه، آیه ۱۱.
۲۷. بحار، همان، ج ۳۷، ص ۲۱۷.
۵. طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، انتشارات: ناصر خسرو - تهران، ج ۱۰، ص ۵۳۰؛ حویزی، تفسیر نور الثقلین، مصحح: رسولی، ناشر: اسماعیلیان - قم، ج ۵، ص ۴۱۱.
۶. کلینی، الکافی، محقق/مصحح: غفاری و آخوندی، انتشارات دارالکتب اسلامیة - تهران، ۱۴۰۷ق، چاپ چهارم، ج ۴، ص ۵۶۶، ح ۲.
۷. قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر القمی، محقق: موسوی جزایری، ناشر: دار الکتب - قم، ج ۲، ص ۳۸۳.
۸. مکارم شیرازی و همکاران، تفسیر نمونه، انتشارات: دار الکتب الاسلامیه - تهران، ج ۲۴، ص ۳۶۵.
۹. طبرسی، تفسیر جوامع الجامع، حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت - قم، ج ۴، ص ۲۳۴؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، پیشین، ج ۱۰، ص ۴۹۶.
۱۰. غازی عنایة، اسباب النزول القرآنی، ناشر: دار الجیل - بیروت، ۱۴۱۱/۱۹۹۱، چاپ اول، ص ۳۹۲؛ ابوالفتح رازی، روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن، انتشارات: آستان قدس رضوی - بنیاد پژوهشهای اسلامی - مشهد، ج ۱۹، ص ۳۶۹.

- \*۱. «هذا اخي و وصي و خليفتي فيكم ؛ اين (علي) برادر و خليفه بعد از من در ميان شما است. ر.ک تاريخ ابن اثير، بيروت دارصادر ۱۳۹۹ هـ، ج ۲، ص ۶۳ و بحارالانوار، داراحياء التراث، ج ۳۸، ص ۱۴۴.
۲. اما نرضي ان تكون بمنزلة هارون من موسى، اي علي راضي نيستی که نسبت به من به منزله هارون نسبت به موسی باشی؛ ر-ک صحيح بخاری، داراحياء التراث، ج ۵، ص ۲۴.
۳. سوره مائده، آيه ۶۷.
۴. محمد باقر مجلسی، بحارالانوار، داراحياء التراث، ج ۳۷، ص ۲۰۶ و عوالم ج ۱۵، ص ۳۰۷ و الغدير، ج ۱، ص ۱۲.
۵. سوره مائده، آيه ۵۵.
۶. بقر، ۲۱۵ - ۲۰۷.
۷. سوره زخرف، آيه ۲۸.
۸. سوره مجادله، آيه ۲۲.
۹. سوره انعام، آيه ۸۲.
۱۰. سوره مؤمن، آيه ۴۰.
- ۱۱-سوره آل عمران، آيه ۱۳۳.
۱۲. سوره واقعه، آيه ۱۱.